

Forvitnisligt minnisrit

Í samband við 50 ára dagin fyrr í ár hefur Føroya Vanlukkutrygging sent út eitt minnisrit, sum John Davidsen hefur greitt til prentingar

Bóklingurin, sum kom út í seinastu viku, sigur m.a. frá teimum fyrstu tryggingartiltekningum her á landi til Vanlukkutryggingin varð stovnað í 1925 við virkan frá 1926.

Minnisritið er umleið 90 síður til stoddar og er prýtt við myndum av nevndarlimum, tilhaldsstøðum hjá tryggingini og øðrum. Tað er Einars Prent, sum hefur prentað og bundið bókina inn.

Ein partur av tí søguliga innangningum er hesin:

»Trygging er ikki gomul í Føroyum, men er sum so mangt — ilt og gott hvørt um annað — borin inn á okkum.

Fyrsta tryggingartiltakið her á landi var kongliga fyriskipan frá 22. marts 1783 um eld- ella brunatrygging fyri Tórshavn og Vágsothn (Frederiksvåg).

Allir húsaeigarar — kongligi handli og Rybergs handli eins og aðrir — vóru tvungnir felagslimur, men einki gjald varð lagt. Tann skaði, ið stúrandi var fyri at koma at standast av eldbrandi á einum plássi, har olli hús at kalla vóru av víði og mangastaðni ikki meira enn hamarsslag ímillum teirra, skuldi verða líknaður á allar eftir húsavirðinum. Um heystið sama árið vóru tí ikki einans sethús og pakkhús, men eisini hjallar, neyst, sornhús og mylnur, skúli og skansi, men ikki kirkjan, uppmáld og mett av tveimum timburmonnum og ferd í bók av skrivaranum.

Sama hendi aftur í 1819. Hetta var alt, ið spurdist burturúr. Eini sjevti ár aftaná, tá ið fyriskipanin varð avtíken við lóg frá 28. januar 1856 um brandverk í Tórshavn, var ikki so frægt, at býurin átti síni egnu slökkiað, men fekk tey til gávis frá kongliga handli, sum tá helt uppát. Her kann verða skoytt uppi, at ikki fyrr enn í 1939 varð Føroya Brunatrygging sett á stovn.

Betur royndist annað tryggingartiltakið, sum stóðst av eini vanlukku. 6. februar 1818 umkomst ein bátur á Kirkju út fyri landingini og seks mans fórust. Við tað at húsini ikki vóru fleiri enn 7 í tali, var hetta so meinur stoytur fyri bygdina, at almenn peningainnsavning varð fyrirrekað av ammanni og prósti at hjálpa teimum, ið eftir sótu. So væl var undirtikið, at avlopspeningurin (350 ríkisdálar í seðlum) varð lagdur í grunn, sum undir heitinum »Fond for forulykkedes efterladte paa Færo« varð staðfestur av kongi 18. april 1832. Grein 2 í reglugerðini áleggði hvørjum manni, ið var skyldugur at rinda nevntoll (frá 15 til 50 ára gamal) at gjalda 4 skillingar árliga til grunnin. Síðan 1908, tá ið henda skylda fall burtur, hefur grunnurin árliga fingið studning úr ríkiskassanum. Gávir hefur hann eisini fingið, eitt nú 15.000 kr. 1932 frá Føroya Sparikassa, ið tá var 100 ár. Grein 3 skilar til, at rentur

og inntøkur skulu verða nýttar at linna ta fyrstu neyðina hjá foreldrum ella einkjum og bornum, sum av vanlukku hava mist sín forsyrgjara, og hefur grunnurin veitt eftirsitandi peningaligan stuðul, so langt sum ráðini hava rokkið. Framhaldandi studningur hefur harafturímóti verið grunninum óviðkomandi. Grunnurin hefur frá upphavi verið stýrdur av ammanni (seinni ríkisumboðsmanni) og prósti (nú varabíðs-stýrið) hefur havt eftirlit við honum. Árið 1974 var grundpeningurin 26.410 kr. og vórðu tá útgjaldnar í studningi 1200 kr.

Fuglaveiði, fjallgonga og fiskiskapur hava allar tíðir verið hættisligir vinnuvegir, og tá sjóvinnan í seinna parti av 19. öld tók seg fram og gjordist hovudsinnuvegur okkara, komu alt fleiri at kenna, at figgarliga framgongdin var ikki lættvinnin, men kravdi mong mannalið. Í trítiáramálinum 1846–75 doyðu 293 mans av vanlukku, meðan vanlukkudeyðsføllini í 1876–82 vóru 108, harav 33 í skaðárinum 1882, tá ið »Bella« og »Loveorn« fórust í Íslandi. 21. marts árið eftir gekk eitt áttamannafar á Eiði burtur við allari manningini; eftir sótu 4 einkjur og 17 børn. Elvdir av Andreas Restorff keypmanni settu nakrir havnarmenn sær fyri at fáa stovnað eitt vanlukkutryggingarfelag, og so dyggilg var undirtøkan, at felagið var íbirt ólavsekudag 1883 við heitinum »Den gjensidige Forsikringsforening for forulykkedes efterladte paa Færoerne«, samstundis sum basarur varð hildin fyri at fáa stovnfæ til vegar. Í fyrstu nevndina vóru valdir: E.D. Barentsen keypmaður, Hjalmar Hammershaimb fulltrúi, A.W. Restorff keypmaður, S.E. Müller fulltrúi, O.P. Effersee lærari, E. Jacobsen fulltrúi (Essa hjá Dánjali), allir í Havn. Jacob Jacobsen bátasmiðjur (Jákup í Lon) Nólsoy, Johannes Petersen lærari í Saltneis og Jógvan Poulsen lærari á Strøndum. Th. Sørensen próstur, sum gjordist nevndarlímur árið eftir, men flutti til Danmarkar sama heystið, fekk har niðri eina peningainnsavning í lag millum fyrrverandi føroyskar embættismenn, og eftir fáum árum vóru 8.000 kr. fingnar til vega. Hesin peningur saman við 7.300 kr., sum vanlukkutryggingarfelagið átti, varð fastlagdur í grunn, sum fekk kongliga staðfesting 30. oktober 1891. Endamál felagsins var sam-

bært grein 1 í skipanini at vissa limum sínum ella eftirsitandi teirra, ið av vanlukkuváum mistu sín forsyrgjara, árligan studning alt so leingi, sum missurin kundi ætlast at vera serliga stórir. Um so var, at forsyrgjarin, ið fórst, var felagslimur, varð árligi studningurin latin konu hansara, um hon ikki giftist upp aftur, í 5 ár, bornum hansara til yngsta barnið fylti 14 ár, ella til móðir teirra giftist upp aftur, og somuleiðis í 5 ár foreldrum ella verforeldrum hansara, um so var, at hann hevði uppihildið teimum í húsi sínum. Átti hann ongur lívsarvingur, men hevði uppihildið systkjum í húsi sínum, hovdu hesi rætt til studning. Hvor tann, ið ikki var forsyrgjari at kalla, kundi, tá hann teknaði seg sum lim, navngeva onkran ávísan persón, sum, um so var, at limurin fórst, áðrenn hann gjordist forsyrgjari, skuldi hann hava rætt til studning, tó ikki longur enn í 5 ár. Um onkur felagslimur misti sín forsyrgjara av vanlukkuváum, men hesin ikki var limur í felagnum, fekk einans avvarðandi felagslimur studning, men harafturímóti eingin annar, sum viðkomandi, ið fórst, eisini hevði uppihildið.

Um so var, at onkur, sum sambært p. 1 og 2 í hesi grein (§2) hevði rætt til studning frá felagnum, eisini var felagslimur, fekk viðkomandi eisini studning sum slíkur eftir 4. p. í hesi grein. Studningurin var 50 ella 100 kr. alt eftir limagjaldinum. Limur kundi hvør maður og kvinna gerast, sum læt 1 kr. um árið ella 25. kr. burturav. Við at lata 2 kr. árliga ella 50 kr. burturav fekk limur rætt til storri studning. Frá 1920 hava limagjöldini verið tvífaldað, og frá 1935 hava endurgjöldini verið ávikavist 66, 100, 150 og 200 kr. Tryggingin var sjálvboðin, men undirtøkan var rættiliga stór. Í 1880–90 árunum lá limatalið um 7–800, og fyrsta fjórðingi av hesari oldini, tá ið limatalið var mest, var tað úti við 1500. Longu í 1904 skeyt Sophus Evensen upp, at formaðurin felagsins skuldi biðja allar føroyskar reiðarar um at skila til í hýrusáttmálanum, at mannskapid heimilaði reiðaranum at skriva teir inn í tryggingarfelagið og rinda limagjald afturímóti frádrátti í rokningini. Men málið kemur ikki fyri aftur í gerðabókini.

Av monnum, ið hava gjørt

Hans Olaf Hansen, stjóri á Føroya Vanlukkutrygging 1926 til 1962

stórt arbeiði fyri at halda hesum felagsskapi uppi, eiga at nevast umframt teir, ið longu eru nevndir, feðgarnir C.C. og Johan Danielsen, báðir postmeistarar, Samuel F. Samuelsen kvartermeistari (Sámal á Krákusteini), Meinhardt Jacobsen keypmaður, Jacob M. Mouritsen keypmaður (Jákku í Snikkarastovu) og Jacob Joensen skipasýnismaður (Jákku við Stein), allir í Havn, feðgarnir Óli og Niclas Jacobsen keypmenn í Kvívík.

Tá ið Føroya Vanlukkutrygging var stovnað, og henda trygging gjordist tvungin, fækkaðu limirnir í »Einkjukassanum«, sum hann varð róptur ta fyrstu tíðina, og frá 1. januar 1943 at rokna hefur felagið, sum onnur tryggingarfelag uttan fyri Tryggingarsamband Føroyar, mist rættin til at taka upp nýggjar limir. Felagið er tó ikki avtikið enn, men limagjald hefur ikki verið kravt tey seinnu árin, og tvey tey seinastu árin hava heldur ongur umsóknir um studning verið. Tingingar hava verið forðar um at kasta henda grunnin, Fonden for forulykkedes efterladte, Barnahjálpargrunnin og Grunnin fyri óarbeiðsførar fiskimenn saman, men higartil er einki komið burturúr. Seinast valda nevndin, J.P. Henriksen fyrrv. býráðsformaður og Hans Sundstein fyrrv. sjómansskúllærari, hefur tikið aftrat sær Jonu Henriksen skrivara og Jógvan Sundstein grannskoðara. Innistandandi peningur er nú 233.780 kr.

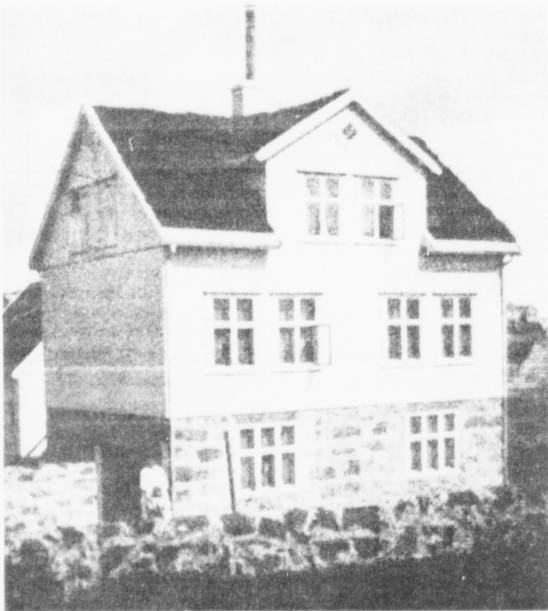
Aftan á aldamótið 1900 kemur vanlukkutryggingarmálið ofta fyri á tingi. Tað man helst vera ríkismyndugleikarnir, ið streingja á at fáa donsku tryggingarlóginar settar í gildi í Føroyum. Tær verða so hvørt lagdar fyri tingið, ið fær hovi til at gera viðmerkingar og uppskot til broytingar.

Seyðasýningar

verða í Koltri, Hesti, Nólsoy, Sandoy, Skúvoy og Suðuroy.

Tær bygdur, sum vilja hava sýningar, biðjast boða frá áðrenn 10. november til telefon 21025 í Kollafirði.

Sýningarnevndin

Fyrsta skrivstovan hjá Føroya Vanlukkutrygging í húsunum hjá C.F. Hansen í Tórsgøtu